

Мельников Е.О.

аспірант,

Маріупольський державний університет

ЗДІЙСНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ РЕФОРМ В ОДЕСЬКОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ОКРУЗІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

В сучасних умовах обороноздатна спроможність України залежить від розробки і планового впровадження програми реформування та розбудови української армії. Треба переглянути систему комплектування ЗСУ щоб створити високотехнічну та професійну контрактну армію – регулярне військо, формування спроможного до бойових дій резерву. Цей процес повинен спиратись на попередній досвід. Для формування теоретичної основи створення новітньої української армії велике значення має повна та достовірна реконструкція військових реформ другої половини ХІХ ст.

Вивчення питань перебудови й вдосконалення військ на території України протягом зазначеного часу дає можливість дослідити історичний досвід переходу армії на найновіші види озброєння, збільшення чисельності підготовлених до військових дій офіцерів, солдатів та резервістів. Створений в ході здійснення військових реформ на території України Одеський військовий округ був військово-адміністративним об'єднанням частин, з'єднань та інших військових установ. Висвітлення різних аспектів їх діяльності протягом другої половини ХІХ ст. виявляє інтерес для розгляду.

Здійсненню військових реформ у Одеському військовому окрузі не було присвячено ґрунтовного дослідження у дореволюційний період розвитку історіографії. У деяких працях, частково висвітлювали проблему реформування армії, але викладалися факти, позбавлені істотного аналізу.

Увагу вивченню військових реформ приділяли радянські історики Л. Бескровний, П. Зайончковський, але зокрема питання реформування військових округів на теренах України не розглядалось [1; 2]. На сучасному етапі розвитку історіографії немає ґрунтовного дослідження стосовно здійснення реформування Одеського військового округу.

У травні 1862 р. військовим міністром Російської імперії Д. Мілютіним (1861–1881) було запропоновано створення територіальної, окружної системи. Постачання та матеріально-технічні функції покладалися на штаб округу, а оперативне командування зосереджувалася в руках командирів дивізій. Така система повинна була спростити військове управління. Усувався істотний недолік – крайня централізація управління в міністерстві.

12 (24) грудня 1862 року на території Херсонської, Катеринославської, Таврійської губерній та Бессарабської області було створено Одеський військовий округ [3]. Округ мав кордони з Румунією і знаходився в безпосередній близькості до Австро-Угорщини, також він включав у свої рубежі берег Чорного моря від гирла Дунаю до Керченської протоки. На території округу у випадку війни були можливі і сухопутні військові дії, і висадка десанту. У 1869 році Хотинський повіт Бессарабської області було

передано до складу Київського військового округу. В період з 1870 року до 1889 року командувач військами округу одночасно обіймав посаду тимчасового Одеського генерал-губернатора [4].

У зв'язку з особливими цілями округу його командувачу, який мав постійні контакти з флотом, був привласнений брейд-вимпел, однаковий з генерал-губернаторами Фінляндії та Варшави. Першим командувачем військами Одеського округу з грудня 1862 року став генерал-ад'ютант, генерал від інфантерії П. Коцебу. Структура головного окружного управління повинна була включати в себе: Загальне командування і штаб, Окружне інтендантство, Артилерійське управління, Інженерне управління та Лікарсько-госпітальне управління.

6 серпня 1864 р. було видано «Положение о военных округах», на підставі якого Командуючому військами округу підпорядковувалися всі розташовані в окрузі військові частини та установи, таким чином він ставав одноосібним начальником, а не інспектором, як це планувалося раніше (при цьому всі артилерійські частини в окрузі підпорядковувались безпосередньо начальнику артилерії округу). У прикордонних округах на Командувача покладалися обов'язки генерал-губернатора і в його особі зосереджувалася вся військова та цивільна влада. Структура окружного управління залишилася без змін. Військово-окружна рада була вищим військово-адміністративним і військово-господарським органом в окрузі, складалася з голови (командувача військами округу) і членів: помічника командувача, начальника штабу, начальників окружних управлінь і представника, що призначається військовим міністром [5].

Д. Мілютін за дуже маленькі строки зміг приблизити застарілий армійський механізм до стану країн Західної Європи, змусив працювати увесь склад Військового міністерства, генералів, офіцерів, але багато було на той момент й консерваторів, генералів старого гарту. Стан армії змінився, тому що була проведена та вжита окружна система. Непотрібні полки було скасовано, деякі переведені на інші місця служби. З'являлася нова армія, – яка повинна була бути не гіршою аніж у великих держав тієї епохи.

Одеському військовому округу приділялася увага, тому що він мав межі з іншими країнами та повинен був стати плацдармом для наступу чи першою ланкою оборони наразі військових дій на території південних українських земель Російської імперії. Також міста Одеса та Севастополь були базою чорноморської ескадри, що давало змогу сухопутним силам та флоту діяти спільно.

У війні з Туреччиною 1877/1878 років військові частини округу приймали активну участь, також Бессарабська область і Херсонська губернія були надійним тилом для постачання всього необхідного для діючої армії на Балканах. Однак постійна загроза висадки ворожого десанту призвела до патрулювання усього узбережжя Чорного моря. Для цього були виділені додаткові чотири піхотні полки у складі 7-го армійського корпусу котрі не мали базою свого розташування південь України.

Важливу роль військового реформування 1860–1870-х рр. можна помітити при реорганізації збройних сил та системи їх підготовки, комплектуванні і

переозброєнні, однак через незавершеність реформ Одеський військовий округ не міг повною мірою забезпечити створення міцних основ обороноздатності Російської імперії. Впровадження реформ добре вплинуло на бойовий стан армії, але після військового міністра Д. Мілютіна його наступники вводили багато факторів котрі гальмували розвиток військової справи. В Одеському військовому окрузі не було швидкого переозброєння новими видами зброї, що згодом вплинуло на хід дій Російської імперії в подальших війнах.

За часів перебування на посаді військового міністра П. Вановського (1881–1898) багато приділялося постачанню артилерії, проведенню маневрів частин та будівлі залізничних колій [6]. Катерининська залізниця дала змогу прискорити мобілізаційну готовність та поєднати землі півдня України з іншими губерніями. З 1891 року в частини округу почали надходити гвинтівки Мосіна та великі мортири для оборони прикордонних фортець.

Таким чином, постачання зброєю відбувалося дуже повільно, багато уваги приділялося проведенню військових маневрів, але іноді вони проходили як постановка в театрі. Військові заздалегідь повинні були знати свої ролі, щоб генералітет був задоволений результатами. Дуже багато приділялося крокуванню та стройовому кроку. Нехтування досвіду війни 1877/78 років на Балканах з Туреччиною позначалося на тому, що європейські країни почали посилювати свої позиції в військовій справі коли деякі російські імперські генерали дотримувалися застарілої тактики ведення бойових дій та нехтували введенням нової коштовної техніки та зброї до лав армії.

Список використаних джерел:

1. Бескровный Л.Г. Русская армия и флот в XIX веке. Военно-экономический потенциал / Л.Г. Бескровный. – М.: Наука, 1973. – 432 с.
2. Зайончковский П. А. Самодержавие и русская армия на рубеже XIX–XX столетий: 1881-1903 / П.А. Зайончковский. – М., 1973. – 429 с.
3. Исторический очерк деятельности военного управления в России в первое двадцатипятилетие благополучного царствования государя императора Александра Николаевича (1855–1880 гг.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://нэб.рф/catalog-/000199000009_-003893500/viewer/
4. Головань В. И. Одесский военный округ в ранний период его истории (к 150-летию со дня основания). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vigolovan.livejournal.com/14434.html>
5. Положение о военных округах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://militera.lib.ru>
6. Очерк деятельности Военного министерства за десятилетие. 1881-1890. Електронний ре-сурс]. – Режим доступу: <http://нэб.рф/catalog/000199-003548240/viewer/>